

KEKEMELİK NEDİR? NE DEĞİLDİR?

9-12 Yaş Arası Normal Konuşan Çocukların Kekemeliği Değerlendirmesi *

Dr. Ayşegül FİŞİLOĞLU
Psk. Ükü UNGAN

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü

ÖZET

Akıcı konuşan insanların onlar kadar akıcı konuşmayan "kekeme"lere yüklediği özelliklere bakmak, onlara karşı tutumları anlayabilmek ve kekemeliğin geniş kitlelere ulaşan yayın araçlarında bir güldürü unsuru olarak kullanılmasının nedenini bulabilmek ve bütün bunların kekemeler üstündeki etkilerini araştırmak amacı ile bir proje başlatılmıştır. Bu yazıda araştırmanın sadece 9-12 yaş grubu çocukları ile yapılan ön çalışma sonuçları sunulmaktadır. Bu ön çalışma bulgularının ışığında yürütülerek devam eden çalışmalarda kekemelerin, kekeme ailelerinin ve diğer yetişkinlerin kekemeliğe bakış açısı araştırılacaktır. Ayrıca kekemelerin kendi konuşmalarına başkalarının bakış açısını nasıl değerlendirdikleri de bu araştırmalarda ele alınacaktır. Çalışmaların sonucunda kekemeliğin algılanan ve yaşanan boyutlarının belirlenmesi amaçlanmaktadır.

ABSTRACT

The aim of this study is to find out the experienced and the perceived dimensions of the stuttering. This paper presents the results of a pilot study done with 9-12 years old normal speaking children. Open-ended questions are asked and content analysis is used. The results are discussed from the developmental and social psychology point of view.

* VII Ulusal Psikoloji Kongresinde serbest bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Yeni doğanın konuşma ve dil gelişimi doğum ağlaması ile başlar ve yaşamın ilk iki yılında çocuğun anlamlı sesler ve kelimeler üretmesi ile hızla gelişir. Çocuk iki ile altı yaş arasında, özellikle de cümle kurmaya başlaması ile akıcı, düzgün ve serbest konuşmada önemli zorluklar yaşamaya başlar. Kelimeleri, ifadeleri tekrarlar, bunları söylerken bocalar ya da doğru kelimeyi bulmada zorlanır (Ainsworth & Fraser, 1989). Hepimiz konuşurken ara sıra hece ya da kelimeleri tekrarlarız, henüz mükemmel akıcılığa rastlanmamıştır (Ham, 1990). Yetişkin olarak hemen hemen hepimiz konuşurken bocalar, cümleler arasına ee, ı, gibi ünlemler sokar, heceleri karıştırır, geri döner cümleyi yeniden kurar ya da aynı anda iki kelimeyi birden söylemeye çalışır ve bir an için ne söyleyeceğimizi şaşırır, tıkanır kalırız. Bu nedenle ağız dilindeki bazı seslerin, kelimelerin ve cümle yapılarının üstesinden gelmeye çalışan çocuk için akıcı konuşmanın yetiştikenden daha fazla kesintiye uğraması doğaldır. Ancak normal akıcı konuşmanın seslerin, hecelerin veya kelimelerin tekrarı veya uzatılması, artikulator organlarının konumu ya da kaçınma veya mücadele davranışları ile sıkça kesilmesi kekemelik diye adlandırılan konuşma bozukluğunun belirtisi olarak kabul edilir (Starkweather, Gottwald & Halfond, 1990).

Konuşmanın akıcılığı, seslerin sırasını ve artikulator organların hareketlerini içerir. Akıcı konuşmada her ses ve hareket bir zaman biriminde tam anında üretilmelidir. Bu zamanlamadan ufak sapmalar, kültürel standartlara, kişinin yaşına ve ko-

nuşmanın olduğu ortama bağlı olarak normal kabul edilebilir (Van Riper & Emerick, 1990). Konuşulan her yüz kelimede 9 ya da daha az kelime veya hece tekrarı akıcı konuşmadaki olağan kesilmelerdir. Oysa akıcı konuşmanın her yüz kelimede 10 ya da daha fazla tekrarlama, duraklama veya uzatmalarla kesilmesi kekemeliğin belirtisidir (Adams, 1977).

Çocukluk döneminde bu konuşma bozukluğunu geliştirme riski en fazla 2 yaş civarında başlar ve 4 yaşına kadar devam eder. Bu dönemden sonra da risk tedrici bir azalma göstererek 12 yaşına kadar sürer. Yetişkin yaşamlarına kekeme olarak başlayan çocukların çoğunda konuşma bozukluğunun 5 yaşından önce ortaya çıktığı belirtilir (Curlee, 1989). Genellikle 12 yaşından sonra ve yetişkin dönemde çok ciddi bir kafa travması olmadığı sürece kekelemelik ortaya çıkmaz (Van Riper & Emerick, 1990).

Konuşma bozuklukları içinde belki de en fazla araştırılan konulardan biri olan kekemeliğin nedenleri, ortaya çıkışı, terapi yöntemleri, kekeme konuşmasının özellikleri, fizyoloji ve nörolojisi ile ilgili çok sayıda çalışma yapılmıştır. Günümüzde dünyada 45 milyondan fazla kişinin bu konuşma problemine sahip olduğu ve tüm çocukların % 5'nin yaşamlarının bir döneminde aylarca kekeleydiği (Curlee, 1989) gerçeğinden yola çıkarak bir araştırma projesi başlatılmıştır. Araştırmanın amacı kekemelere yüklenen özellikleri araştırmak, onların nasıl algılandığını belirlemek, kekemelere gösterilen tutum ve davranışları saptamaktır. Nedeni ne olursa olsun bir kez başladıktan sonra hem kişi hem de yakın çevresi için önemli bir sorun olan ve çeşitli psikolojik problemlere de neden olan kekemeliğin neden kitle yayın araçlarında bir güldürü unsuru olarak kullanıldığının ve izleyenlerin bunu gerçekten komik bulup bulmadığının araştırılması da bu çalışmanın amaçları arasındadır. Burada sunulan çalışmada projenin 9-12 yaş grubu normal konuşan çocuklarla yapılan ön çalışma bulguları üzerinde durulmaktadır. Bu ön çalışmada bu yaş grubu çocukların konuşma örneklerini dinledikleri kekemeleri nasıl algıladıkları değerlendirilmiştir.

YÖNTEM

Denekler

Bu araştırmanın verileri, aileleri açısından daha çok alt ve üst sosyo-ekonomik düzey özelliklerine sahip, Büyük Kolej İlkokul kısmı ve Yıldız İlkokulu'nda okuyan ve seçkisiz örneklem yöntemi ile seçilen 3, 4 ve 5. sınıf öğrencilerinden elde edilmiştir. Dokuz-oniki yaş arasında 78 erkek ve 63 kız toplam 141 öğrenci çalışmaya denek olarak katılmıştır. Deneklerin yaş ortalaması 10.42 dir. Deneklerin 42'si "kekeme tanıdığınız var mı?" sorusunu evet diye yanıtlarken 99'unun yanıtı hayır olmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından hazırlanan açık uçlu sorular kullanılmıştır. Hazırlanan soru formunda, çocukların kekelemeliği açıklamada kullandığı yüklemeler, kekemeliğin nedenleri, komik bulunan tarafları, kekeme çocuklar için hissettikleri, kekemelerin hangi ders ve mesleklerde neden başarılı olabileceklerini öğrenebilmek amacı ile toplam sekiz soru yer almıştır.

İşlem

Soru formu Büyük Kolej İlkokul kısmı ve Yıldız İlkokulu 3, 4 ve 5. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Uygulama önce bir kız ve bir erkek kekemenin üç dakikalık konuşma örneğinin sınıfta dinletilmesi ile başlamıştır (sınıflarda akıcı konuşma bozukluğu olan öğrenci bulunmamasına özen gösterilmiştir). Konuşma örneği, ileri derecede akıcı konuşma bozukluğu tanısı konulmuş ve 100 kelimelik bir okuma parçasında 10'dan fazla kelime ya da hece tekrarı yapan çocuklar arasından seçilmiştir.

Açık uçlu soruların yanıtlanması, denekler konuşma örneklerini dinledikten sonra birbirlerinden etkilenmelerini önlemek amacı ile ayrı bir odada bireysel olarak gerçekleştirilmiştir. Sınıflarda uygulama tamamlandıktan sonra konuyla ilgili sorular sorular da yanıtlanmıştır. Verilerin analizi içerik çözümlemesi ile yapılmıştır. İncelenen yanıtlarda değerlendiriciler arasındaki fikir birliği yüzdesi .76'dır.

BULGULAR

Açık uçlu soruların ilki olan "Kekemeliği nasıl tanımlarsınız?" sorusuna deneklerin % 55.31'i (N=78) hecelerin, kelime ve cümlelerin tekrarı, karıştırılması, uzatılması, tam söylenememesi, lafın uzatılması, kelimelerin hecelerin zor çıkartılması, dilin dönmesi, dilin tutulması diye yanıt vermiştir. Araştırmaya katılan deneklerin % 33.33'ü (N=47) kekemeliği heyecanlanıp birden söylemek, okumak, heyecandan konuşmamak, heyecandan okumada bozulma, heyecandan kelimeleri tanıyamama şeklinde tanımlamıştır. Deneklerin % 5.67'si (N=8) kekemeliği hastalık nedeniyle konuşamama, ses tellerinde, boğazda bir hastalık şeklinde belirtmiştir. Deneklerin % 2.13'ü (N=3) kekemeliği az konuşma diye tanımlarken % 3.55'i (N=5)'de soruya yanıt vermemiştir.

Açık uçlu sorulardan "Bu çocuk neden kekeleyerek konuşuyor? Kekeme olmasının nedeni ne olabilir?" sorularını da denekler şu şekilde yanıtlamıştır. Deneklerin % 48.94'ü (N=69) yukarıda belirtilen soruları, doğuştan, Allah yaratmış, çünkü onlar sakat ve özürlü diye yanıtlarken, % 21.28'i (N=30) konuşma örneklerini dinledikleri çocukların (karanlıktan, yabancidan) korktuğu, yaşamlarında kötü bir olay olduğu, bir 'Sapık' tarafından kaçırıldıkları için korktukları ve bu olayı unutamadıklarından ötürü kekelediklerini ve iyileşebilmeleri için de aynı olayı yeniden yaşamaları gerektiğini belirtmektedir. Deneklerin % 12.77'si (N=18) kekemeliğin nedeni olarak, konuşma örneklerini dinledikleri çocukların hasta olduğunu, kulaklarının duymadığını, gözlerinin görmediğini, tedavi gördüğünü ya da hastalığının çaresi olmadığını söylemişlerdir. Deneklerin % 7.09'u (N=10) bu çocukların dilleri dönmediği, konuşmayı öğrenemediği ve heyecanlı oldukları için kekelediklerini ileri sürmüşlerdir. Araştırmaya katılan deneklerin % 4.96'sı (N=7) kekemeliğin nedenlerini annelerinin de öyle konuşmasına, annelerinin kızmış olabileceğine, annelerinden ayrı olmalarına ya da annelerinden korkmuş olabileceğine bağlamıştır. Deneklerin % 4.26'sı (N=6) konuşma örneklerini dinledikleri çocukların geçirdikleri bir kaza sonucu kekelediklerini ileri sürerken, % 0.71'i (N=1) kendilerini yalnız hissettikleri için kekelediklerini belirtmiştir.

"Böyle konuşan bir çocukla arkadaş olmak ister misin? Neden?" sorusunu 116 denek "evet" diye yanıtlarken (% 82.27), 25 denek soruya "hayır" yanıtını vermiştir (% 17.30). "Evet" yanıtı veren deneklerin % 50.86'sı (N=59) acıdıkları için, yardım etmek için, kendilerini yalnız ve dışlanmış hissetmesinler diye, kekemeliklerini unutturmak onları yeniden hayata kazandırmak ve kekemeliği bir suç olarak görmemeleri için arkadaş olmak istediklerini söylemişlerdir. Deneklerin % 16.38'i (N=19) başkaları arkadaş olmak istemeyeceği için arkadaş olmak istediklerini söylerken, kekemelerin de normal arkadaş olabileceğini ve onların arkadaşlıklarından gurur duyacaklarını belirtmişlerdir. Toplam 13 denek (% 11.21) kekemeleri sevebileceklerine inandıklarını, onlarla anlaşip oyun oynayabilecekleri için arkadaş olabileceğini söylemişlerdir. Deneklerin % 14.66'sı (N=17) kekemelerin diğer insanlardan farkı olmadığı, böyle bir ayırım yapılmaması gerektiği hatta kekemelerin fazla konuşmayıp iyi bir dinleyici olabileceğini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan 6 denek (% 5.17), kekemelerin sadık, sevecen, iyi huylu, uyumlu ve yardımcı olabilecekleri için iyi arkadaş olabileceğini belirtirken, deneklerin 2'si (% 1.72) soruyu "farketmez" diye yanıtlamıştır. "Kekeme bir çocukla arkadaş olmak ister misiniz?" sorusuna "hayır" diye yanıt veren deneklerin % 52'si (N=13) neden olarak konuşmalarını anlayacakları için sıkıyacıklarını ileri sürmüştür. Deneklerin % 24'ü (N=6) arkadaş olmak istemediklerini çünkü kekemeliğin onlara da bulaşabileceğini, onlarla arkadaş olmanın utanacaklarını ya da kekemelerin kendilerine kötü davranabileceklerini belirtmişlerdir. 6 denek (% 24) kekemelerin pis, yaramaz, sorunlu hasta oldukları için arkadaş olmak istemediklerini ayrıca onların oyun oynayamayacağını da belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan deneklere sorulan "Bu çocukların normal konuşan çocuklardan farklı özellikleri neler olabilir?" sorusuna şu yanıtlar alınmıştır. Deneklerin % 63.12'si (N=89) konuşmalarının farklı olduğunu, % 7.09'u (N=10) çekingen, kalabalıktan hoşlanmayan ve arkadaşları olmayan kişiler olduklarını, % 6.38'i (N=9) hasta olduklarını, gözlerinin bozuk, kulaklarının duymadığını, ağızlarının yaralı ve sakat olduğunu belirtmiştir. Deneklerin % 4.96'sı (N=7) kekemelerin normal konuşanlardan bir farkı olmadığını belirtirken, % 4.96'sı (N=7) kekemelerin

akıllı olduklarını ve yalan söylemeyeceklerini ileri sürmüştür. Deneklerin % 3.54'ü (N=5) kekemelerin normal konuşanlardan farkını onların heyecanlı olmasına bağlarken, toplam 4 denek (% 2.84) bu farklılığı kekemelerin tembel ve aptal olduğu şeklinde belirtilmiş, toplam 10 denek de (% 7.09) bu soruya yanıt vermemiştir.

Açık uçlu sorulardan "Böyle konuşan çocuklar hangi derslerde başarılı olabilir, hangilerinde olamaz? Neden?" sorusuna verilen yanıtlar şöyledir. Araştırmaya katılan deneklerin % 38.30'u (N=54) konuşma örneklerini dinledikleri kekeme çocukların matematik ve fen bilgisi derslerinde başarılı olabileceklerini çünkü bu derslerde konuşmaya gerek olmadığını, okuduklarını anlayabilecekleri ve problemleri çözebileceklerini belirtmiştir. Deneklerin sadece % 3.55'i (N=5) bu çocukların sayılan bu derslerde çabuk düşünemeyecekleri ve işlemleri yapamayacakları nedeniyle başarısız olabileceklerini belirtmiştir. Deneklerin % 10.64'ü (N=15) bu çocukların sosyal bilgiler, türkçe ve hayat bilgisi derslerinde, bu derslerin kolay okunan, sık tekrarlanan ve yazılabilen dersler olması nedeniyle başarılı olabileceklerini belirtirken; % 50.35'i (N=71) konuşma gereken bu derslerde heceleyerek okuduğu, şaşırıp heyecandan söyleyemeyeceği, geç konuştukları, söylediklerinin anlaşılacağı için başarısız olacaklarını ileri sürmüşlerdir. Toplam 7 denek (%4.96) kekeme çocukların enstrüman çalabilecekleri gerekçesiyle müzik derslerinde başarılı olabileceklerini belirtirken, 22 denek (% 15.60) seslerinin kötü olduğu gerekçesiyle bu dersde başarısız olacaklarını ileri sürmüştür. Konuşmaya gerek olmadığını belirttikleri resim dersinde de deneklerin %14.89'u (N=21), beden eğitimi dersinde deneklerin % 12.06'sı (N=17) kekeme çocukların başarılı olacaklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan deneklerin hiç biri kekeme çocukların resim dersinde başarısız olacağını düşünmezken, deneklerin %1.42'si (N=2) hareket yapamayacakları gerekçesiyle beden eğitimi dersinde başarısız olacaklarını belirtmişlerdir. Deneklerin % 17.73'ü (N=25), kekeme çocukların zeki oldukları, düşünebildikleri ve diğer insanlardan farklı olmadıkları gibi nedenlerle bütün derslerde başarılı olacaklarını belirtirken, deneklerin % 4.96'sı (N=7) normal konuşamadıkları için bütün derslerde başarısız olacaklarını ileri sürmüştür. Araştırmaya katılan deneklerin % 2.13'ü (N=3) bu soruya yanıt

vermemiştir.

Açık uçlu sorulardan "Böyle konuşan çocuklar büyüyünce hangi meslekleri daha iyi yapabilirler? Neden?" sorusuna, araştırmaya katılan deneklerin yanıtları şu şekilde olmuştur. Deneklerin % 31.21'i (N=44) kekemelerin daha iyisini yapamayacakları, zor olmadığı, fazla konuşma gerekmediği, görmelelerinde bir problemleri olmayacağı için, şöförlük mesleğini daha iyi yapabileceklerini belirtirken, deneklerin % 2.13'ü (N=3) arabada konuşamayacakları ve trafik kurallarını bilemedikleri için şöför olamayacaklarını ileri sürmüşlerdir. Araştırmaya katılan deneklerin % 21.99'u (N=31) kekemelerin doktorluğu en iyi yapabileceğini zekalarının yeterli olduğu, muayene yapabilecekleri, hastaları iyileştirebilecekleri, ilaç yazabilecekleri, az konuşacakları için düzgün konuşmalarına gerek olmadığı gibi nedenler ileri sürerken, deneklerin % 13.48'i (N=19) kolay konferans veremeyecekleri, hastalara durumlarını anlatamayacakları, kolay konuşamayacakları, ameliyatta konuşamayacakları, ameliyatta istediklerini hemşirelerin anlayamayacağı gibi nedenlerle, kekemelerin doktorluğu iyi yapamayacaklarını belirtmişlerdir. Deneklerin % 9.22'si (N=13) kekemelerin öğrencileri tarafından sevileceği ve kekeme öğrencilere yardım edeceği nedeniyle, özellikle de beden eğitimi öğretmeni olabileceklerini belirtirken, araştırmaya katılan deneklerin % 42.55'i (N=60) derste kekeleyecekleri, dersleri zor anlatacakları, anlattıklarının anlaşılacağı gibi nedenlerle kekemelerin öğretmen olamayacağını söylemişlerdir. İşlerini yaparken konuşmaya gerek olmadığı gerekçesiyle, araştırmaya katılan deneklerin % 22.70'i (N=32) kekemelerin terzi, % 14.89'u (N=21) bahçevan olabileceğini ileri sürmüşlerdir. Deneklerin % 19.86'sı (N=28) kekemelerin konuşmanın az olduğu her işi yapabileceklerini, çalışırlarsa sevindikleri her işte başarılı olabileceklerini belirtmiştir. Deneklerin % 9.22'si (N=13) kekemelerin problemleri nedeniyle okuyamayacakları için, işçi, boyacı, çaycı, çöpçü, temizlikçi, marangoz, ayakkabı boyacısı veya esnaf olabileceklerini belirtmiştir. Deneklerin % 1.42'si (N=2) kekemelerin ev işlerini daha iyi yapabilecekleri için ev kadını, % 1.42'si (N=2) az konuşacakları için ressam, % 2.84'ü (N=4) akıllı oldukları için de mimar ve mühendis olabileceğini ileri sürmüşlerdir. Araştırmaya katılan deneklerin % 10.64'ü (N=15) kekemelerin iyi konuşamadıkları için avukat olama-

yacaklarını belirtirken %0.71'i konuşamadıkları için polis, % 0.71'i (N=1) soru soramayacakları için bakkal, % 0.71'i (N=1) yazamayacakları için yazar, % 0.71'i (N=1) düşünemeyecekleri için mimar, gene %0.71'i de çocukları ile konuşamayacakları için anne olamayacaklarını ileri sürmüşlerdir. Araştırmaya katılan deneklerin %4.26'sı (N=6) her mesleğin konuşmayı gerektireceği için kekemelerin hiçbir meslekte başarılı olamayacağını ileri sürmüştür. Deneklerin %10.64'ü (N=15) bu soruya yanıt vermemiştir.

Araştırmaya katılan deneklere sorulan "Bu konuşmayı duyduğunda aklına bu kişinin hangi özellikleri geliyor?" sorusuna şu yanıtlar alınmıştır. Deneklerin %26.95'i (N=38) sakat, boyu kısa, akciğerleri hasta, ağız dili yara, çenesi sakat, konuşma özürülü, dili dönmüyor, ağız yüzü oynuyor, gözleri bozuk cevabını verirken, %21.99'u (N=31) cesur, zeki, iyi kalpli, temiz, iyi arkadaş, iyi insan, derslerinde başarılı, saygılı, sevimli, şakacı, güzel ve yetenekli gibi özellikleri belirtmiştir. Deneklerin % 8.51'i (N=12) de aptal, tembel, sakar ve beceriksiz, çirkin, kötü giyimli, diğer insanlarla anlaşamaz diye belirtmiştir. Toplam 5 denek (% 3.55) diğer insanlardan farklı bir özellikleri olmadığını belirtirken, 4 denek (% 2.44) zavallı olduklarını ve alay edildiği zaman ağladıklarını ileri sürmüştür. Çalışmaya katılan 25 denek (% 17.73) bu soruya yanıt vermemiştir.

Açık uçlu soruların sonucusu olan "Bazı televizyon programlarında oyuncular kekeme taklidi yapıyor, sen bunlara gülüyor musun? Sana hangi özellikleri komik geliyor?" sorusuna deneklerin % 43.97'si (N=62) bu programların komik olduğunu belirtirken, % 50.35'i (=71) bu programları komik bulmadıklarını söylemişlerdir. Deneklerin % 12.06'sı (N=17) bu programları kendilerinin komik bulmadığını ancak başkalarına komik gelebileceğini belirtirken, 8 denek (% 5.67) soruya yanıt vermemiştir. Kekeme taklidi yapılan TV programlarını komik bulan deneklerin % 57.84'ü (N=34), konuşmalarının, %19.35'i (N=12) hareketlerinin, % 25.81'i de (N=16) hem hareketlerinin hem de konuşmalarının komik olduğunu belirtmişlerdir. Bu programları komik bulmayan denekler nedenlerini şu cümlelerle belirtmişlerdir. Kekeme olmak ayıp değil. Bu bir hastalık. Bunda gülecek bir şey yok. Her insanda

olabilir. Herkesin başına gelebilir. Çaba gösteriyorlar ama yapamıyorlar. Onlar da böyle olmak istemezlerdi. Dalga geçip alay etmek yanlış. Kekeme olanları küçük düşürüyorlar. Çalışmada bu tür programların kendilerine değil, ama başkalarına komik gelebileceğini belirten denekler, başkalarının kekemelerin komik şeyler söylemelerine gülebileceğini ileri sürmüşlerdir.

TARTIŞMA

Çocukların okula başladığı dönem, sosyal algıların ve toplumsal farkındalığın değiştiği bir dönemdir. Çocuk daha az ben merkezci olurken diğer insanlara karşı daha duyarlı olmaya başlar (Dickens & Perlman 1981). Yine bu dönemde arkadaşlık kavramı gelişir ve yardımlaşma, paylaşma ve yakınlık ön plana çıkar (Selman, 1980). Arkadaş tanımlamaları, ilkokul çağına kadar benzerlik, fiziksel yakınlık gibi basit düzeyde özellikleri içerirken, bu dönemde yerini daha karmaşık olan, sadakat ve kişilik özelliği gibi kavramlara bırakır (Dickens & Perlman, 1981; La Gaipa, 1981). Bu dönemde dikkati çeken bir diğer özellik de arkadaşlıkta yardımlaşmanın yoğunlaşmasıdır. Çocuklar kendilerini karşılarındaki kişi yerine koyup, onların duygu ve düşüncelerini anlamaya aynı, zamanda da karşısındaki kişinin probleminin temel nedenlerini bulmaya çalışırlar (Turner & Helms, 1991). Bütün bu gelişimsel bakış açısından yola çıkarak, araştırmanın açık uçlu sorularından "Böyle konuşan bir çocukla arkadaş olmak ister misin?" sorusuna verilen yanıtlarda aynı gelişimsel eğilimi görmek mümkündür. Deneklerin % 50.86'sı acıdığı ve yardım etmek istediği için kekemelerle arkadaş olmak istemiştir. Deneklerin % 48.94'ü kekemeliği doğuştan gelen ve bir ve özür olarak tanımlamıştır. Çoğunluk, komik bulmadıklarını ve kekemeliğin istenmedik bir durum ya da hastalık olduğunu savunmuştur.

Dokuz-oniki yaş grubunun nedensel yüklemeye ve karşısındaki insanın duygu durumunu anlama kapasitelerine bakıldığında, ilkokulun ilk sınıflarına kadar, çocukların sonuca bağlı (başarı-başarısızlık, mutluluk-üzüntü gibi) duyguları anlayabildikleri, son sınıflardaki çocukların ise başkalarının duygularını çıkarsamaya çalışırken çoğunlukla daha karmaşık nedensel yüklemeye bağlı çıkarımlar (suçluluk,

utanma, kırgınlık gibi) yapabildikleri görülmektedir (Thompson, 1987). Bu çalışmada alınan "çabalıyor ama olmuyor, onlar da böyle olmak istemezdi, bu bir hastalık" gibi yanıtlar da sonucun başarısızlık olması halinde nedenler arandığını ve kontrol edilemeyen faktörlere nedensel yüklemeler yapılabildiğini göstermektedir.

"Böyle konuşan bir çocukla arkadaş olmak ister misin? Neden?" sorusuna çoğunluk, acıdıkları için arkadaş olmak istediğini belirtmiştir. Acıma duygusunun, çocuklarda da kontrol edilemeyen nedenlere yüklenmesi durumunda görüldüğü (Graham, Doubleday & Guarino, 1984) düşünülürse, kekemeliğin komik bulunmamasının nedenleri de anlaşılabilir. Kekemeliği bir özür, bir engel olarak gören denekler bu nedenle kekemeliğin gülünecek bir tarafı olmadığını belirtmiştir.

Yairi & Williams (1970) kekemelerin belirleyici özelliklerini araştırdıkları çalışmada, kekeme bir erkek çocuğu tanımlayacak sıfatları belirlemek için konuşma terapistleri ile çalışmışlardır. Woods & Williams (1971) bu çalışmayı biraz daha genişleterek hipotetik bir kekeme erkek çocuğunun yetişkinler tarafından değerlendirilmesi sonucu, yetişkinlerin kekemelerin konuşma özelliklerinden çok istenmeyen kişilik özelliklerini vurguladıklarını belirtmektedirler. Woods & Williams (1976) daha sonraki çalışmalarında kekemelerle çalışan konuşma terapistlerinin de kekemeleri daha çok olumsuz kişilik özellikleri ile tanımladıklarını bulmuşlardır. Bu çalışmada çocukların kekemelik tanımlamaları daha çok konuşmaları üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu da, bu dönem çocuklarının problemin temel nedenlerini araştırırken yine problemle ilgili tanımlamaları kullandıkları şekilde yorumlanabilir.

Araştırma sonucunda kekemelerin konuşma gerektirmeyecek ya da çok az konuşma gerektiren, daha çok beyin ya da beden gücü ile yapılan ders ve mesleklerde başarılı olabilecekleri belirtilmiştir. Bu savın doğruluğunun, kekemelerin başarılı oldukları ve seçtikleri ders ve mesleklerin araştırmasıyla test edilmesi gerekmektedir. Çalışmanın ikinci aşamasında bu konunun da araştırılması amaçlanmaktadır.

Espiri ya da mizah gücü, çelişkili beklenmedik durumlarda ortaya çıkan bir çeşit zihinsel oyundur.

Çocukta espiri, bilişsel gelişim ile yakından ilgilidir. Çocuğun problem çözme yetileri giderek kompleks hale geldikçe, espiri algıları da daha soyut olmaya başlar (Mc Ghee, 1979).

Çocukta espiri, ana diline yeteri kadar hakim olduğunda ortaya çıkar. Başlangıçta objelere yönelik hareketler mizah gücünü ortaya çıkarırken, daha sonra tek başına sözel ifadeler çocuğun komik bulunduğu çelişkileri yaratmaya yeterli olur. İlerleyen yaş ile birlikte içerik ve olayın geçtiği ortam önem kazanmaya başlar. Çocuk, kelime ve hareketlerin birden fazla anlamlarını kavramaya ve bunlar arasındaki çelişkilere gülmeye başlar (Shaeffer & Hopkins, 1988).

Çalışmaya katılan deneklerin kekeme taklitlerine gülmemeleri ve bunları komik bulmama nedenleri, çocukların bu yaşlarda kendilerini karşılarındaki kişilerin yerine koymaları ve onları anlamaya çalışmaları olabilir. Aynı şekilde, konuşma bozukluğunun kişinin isteği ile değil, düzgün konuşmayı isteyip konuşamadıkları, hasta ve özürü oldukları gerekçesi ile deneklerin kekeme konuşmasını amaçlı bir çelişki olarak algılamadıkları da düşünülebilir.

KAYNAKLAR

- Adams, M. R. (1977). A clinical strategy for differentiating the normally nonfluent child and the incipient stutterer. **Journal of Fluency Disorders**, 2, 141-148.
- Ainsworth, S. & Fraser, J. (1989). **If your child stutters: A guide for parents**. Memphis, TN: Speech Foundation of America, publication no 11.
- Curlee, R.F. (1989). Does my child stutter? Alınan kaynak. E.G. Conture & J. Fraser (1989). **Stuttering & your child** (7-12). Memphis, TN: Speech Foundation of America, publication no 22.
- Dickens, W.J. & Periman, D. (1981). Friendship over the lifecycle. S. Duck & R. Gilmour (Eds). **Personal relationships**. 2 : Develo-

- ping personal relationships (91-122). New York: Academic Press.
- Graham, S., Doubleday, C., & Guarino, P. A. (1984). The development of relations between perceived controllability and the emotions of pity, anger, and guilt. **Child Development**, *55*, 561-565.
- Ham, R. E. (1990). **Therapy of stuttering**. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- La Gaipa, J.J. (1991). Children's friendships. S. Duck & R. Gilmour (Eds). **Personal relationships. 2: Developing personal relationships** (161-185). New York : Academic Press.
- Mc Ghee, P. (1979). **Humor : Its origin and development**. New York: Freeman.
- Selman, R. L. (1980). **The growth of interpersonal understanding: Developmental and clinical analysis**. London: Academic Press.
- Shaeffer, M. B. & Hopkins, D. (1988). Miss Nelson, knock-knocks and nonsense: Connecting through humor. **Childhood Education**, *65*, 88-93.
- Starkweather, C. W., Gottwald, S.R. & Halfond, M. M. (1990). **Stuttering prevention: A clinical method**. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Thompson, R. A. (1987). Development of children's inferences of the emotions of others. **Developmental Psychology**, *23*, 124-131.
- Turner, J. S. & Helms, D. B. (1991). **Life span development**. 4th ed. New York : Holt, Rinehart and Winston.
- Van Riper, C. & Emerick L. (1990). **Speech correction: An introduction to speech Pathology and audiology**. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall. pp. 294-295.
- Woods, C. L. & Williams, D. E. (1971). Speech clinicians' conceptions of boys and men who stutter. **Journal of Speech and Hearing Disorders**, *36*, 225-234.
- Woods, C. L. & Williams, D. E. (1976). Traits attributed to stuttering and normally fluent males. **Journal of Speech and Hearing Research**, *19*, 267-278.
- Yairi, E. & Williams, D. E. (1970). Speech clinicians' stereotypes of elementary-school boys who stutter. **Journal of Communication Disorders**, *3*, 161-170.